

The background is a dramatic, low-angle shot of a diamond mine. The scene is filled with a thick layer of golden-brown diamond dust or gravel. In the foreground, several large, clear, faceted diamonds are scattered on the surface. The background shows the dark, rocky walls of the mine, illuminated by warm, golden lights that create a bokeh effect of bright spots. The overall atmosphere is one of discovery and value.

Vaikuta yhden- vertaisuuteen!

Nuorten timantin oppimateriaali 2024

JOHDANTO

Kohderyhmä: 13–18-vuotiaat nuoret.

Oppiaineet: ÄI, YH, GE, ET, UE, TT, FF, PS.

Laaja-alaisen ja kestävä osaamisen tavoitteet:

perusopetus: L1, L2, L3, L7.

lukio: 01, 02, 04, 06.

ammattillinen koulutus: KEYTKT, YTKK

Vuoden 2024 Nuorten timantin oppimateriaalin teemana on yhdenvertaisuus ja antirasismi.

Vaikuta yhdenvertaisuuteen! -oppimateriaali on suunniteltu yläkoulun ja toisen asteen opetukseen. Materiaalin tehtävät vahvistavat oppilaiden empatiaa ja vuorovaikutustaitoja, moninaisuuden kunnioittamista, vastuullisuutta ja kykyä tunnistaa yhdenvertaisuuteen liittyviä ilmiöitä. Oppimateriaalissa nousevat esiin monet laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja siksi tehtävät sopivat useisiin oppiaineisiin ja osaksi monialaisia oppimiskokonaisuuksia.

Oppimateriaali koostuu kuudesta toiminnallisesta tehtävästä. Harjoitteissa on pyritty tukemaan toiminnan selkokielisyyttä. Oppimateriaalin liitteistä löytyvä temaattinen sanasto tukee myös selkokielisyyttä (liite 2).

Lisää globaalikasvatuksen materiaaleja löydät verkkosivuiltamme osoitteesta globaalikoulu.net/materiaalit.

Työryhmä:

Emmi Uutela, Juulia Järvenpää, Minna Mannert ja Mari Tapio

OHJEITA OPETTAJALLE

Plan International Suomi edistää lasten oikeuksien toteutumista ja yhdenvertaisuutta kaikessa toiminnassaan. Seuraavat ohjeet on syytä ottaa osaksi oppimateriaaliin liittyvää työskentelyä.

- Ole sensitiivinen osallistujien moninaisia taustoja kohtaan. Huomioi, että tämän materiaalin teemat voivat olla osalle hyvin henkilökohtaisia. Älä aseta ketään epämukavan huomion kohteeksi pyytämällä häntä jakamaan omia kokemuksiaan, ellei se ole hänelle mieluisaa.
- On erittäin tärkeää, etteivät ryhmätyötilanteet aiheuta kenellekään syrjinnän kokemuksia. Opettajan on syytä miettiä etukäteen ryhmien tai parien jakamista, jotta ryhmässä ei aiheudu ulkopuolisuuden kokemuksia. Jos asia ei ole ryhmälle selvä, on hyvä sanoittaa ääneen, että hyviin vuorovaikutustaitoihin kuuluu ryhmätöiden tekeminen kenen tahansa luokkatoverin kanssa.

TURVALLISEMPI OSALLISTUMINEN

Opetuksen alussa on tärkeä käydä läpi turvallisempaan tilaan liittyvät ohjeet ja pyytää ryhmää sitoutumaan niihin. Säännöt on hyvä myös asettaa esille, jotta niihin voidaan tarvittaessa palata myöhemmin.

- Syrjintä on Suomessa lain mukaan kielletty. Ketään ei saa syrjiä esimerkiksi iän, ihonvärin, uskonnon, vamman, sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.
- Jokainen saa osallistua tunnille omien kykyjensä mukaan. Kannustamme kuitenkin toisiamme osallistumaan.
- Emme tee oletuksia toistemme ajatuksista, toiminnasta, arvoista, toimintakyvystä ja taustasta. Jokainen päättää itse, mitä asioita haluaa jakaa ryhmälle.
- Kunnioitamme toistemme puheenvuoroja, ja kuuntelemme toisiamme kunnioittavasti. Mietimme, miten kunnioitusta voi ilmaista.

Voit käydä tunnin aluksi läpi **Planin turvallisemman tilan ohjeet**, jotka löytyvät osoitteesta plan.fi/yhdenvertaisuus.

SISÄLTÖ

HARJOITTEET

1. Johdatus yhdenvertaisuuteen	4
2. Yhdenvertaisuus Suomessa	5
3. Empatiakartta	7
4. Teflon-testi etuoikeuksista	9
5. Keskustelutehtävä: nuoret yhdenvertaisuuden edistäjinä ja vaikuttajina	12
6. Tasa-arvoiseen tulevaisuuteen vaikuttaminen	14

LIITTEET

Liite 1: Vihapuhe estää yhdenvertaisuuden toteutumisen	17
Liite 2: Sanasto	18

HARJOITTEET

1. JOHDATUS YHDENVERTAISUUTEEN

Kesto: 15 min

Tavoite: Johdatella osallistujat yhdenvertaisuuden tematiikkaan havainnollistamalla käsitteen merkitystä.

Menetelmä: Toiminnallinen menetelmä, keskustelu.

Tarvikkeet ja tila: Paperiarkkeja, joita voi rypistää palloiksi ja heittää roskeen, tila, jossa tuolit voidaan järjestää riviin, roskakoreja.

Tee ryhmän tuoleista rivimäinen muodostelma, jonka eturivissä on yksi tuoli, toisessa rivissä kaksi tuolia, kolmannessa rivissä kolme tuolia, neljännessä rivissä neljä tuolia ja lopuissa riveissä useita tuoleja. Pyydä ryhmää siirtymään tuoleille ja valitsemaan istumapaikkansa vapaasti. Kun osallistujat ovat valinneet paikkansa, aseta tuolirivistön eteen roskakori. Jaa sitten osallistujille paperit, jotka he voivat rypistää palloiksi. Ohjeista osallistujia heittämään omat paperipallonsa edessä olevaan roskakoriin. Harjoitteen ideana on, että eturivissä istuvien osallistujien on helpompaa osua koriin, kuin takarivissä istuvien. Kun paperipallot on heitetty, ryhmän kanssa käydään keskustelu harjoitteen.

Harjoitteen rivistö kuvaa yhteiskuntaa, jossa taustan, taitojen ja sosioekonomisen aseman kaltaiset tekijät vaikuttavat menestymisen mahdollisuuksiin. Eturivi kuvastaa niitä ihmisiä, joilla on yhteiskunnassa muita enemmän etuoikeuksia. Takarivi puolestaan kuvastaa niitä ihmisiä, jotka ovat vähemmän etuoikeutettuja. Vaikka etuoikeuksien määrä vaihtelee, myös vähemmän etuoikeutetut ihmiset voivat joskus menestyä yhteiskunnassa. Tämä havainnollistuu, mikäli joku takarivissä istuvista osallistujista osuu roskakoriin.

Ensimmäisen heittokierroksen jälkeen tuolit siirretään yhtä lähelle roskakoria tai vaihtoehtoisesti osallistujat käyvät heittämässä paperipallot samalta paikalta. Näin osallistujat saavat uuden tasavertaisemman mahdollisuuden heittää paperipallon roskeen. Kun paperipallot on heitetty, keskustellaan, mikä tilanteessa muuttui. Harjoitteen toinen osa kuvastaa hyvinvointivaltion tapaa vaikuttaa yhteiskunnan toimintaan ja mahdollisuuksien tasa-arvoistamiseen. Keskusteluun voi nostaa esimerkkejä ilmaisesta koulutuksesta ja sosiaalietuuksien tarjoamisesta. Vaikka ihmiset saavat tasavertaisemman mahdollisuuden, kaikki eivät silti välttämättä menesty. Jotkut ihmiset tarvitsevat yhteiskunnassa enemmän tukea haasteiden ja esteiden purkamiseen.

Esimerkkejä purkukysymyksistä:

- Mitä harjoitteessa tapahtui?
- Miksi joku onnistui heittämisessä ja joku toinen ei?
- Miltä paperipallon heittäminen eri paikoista tuntui?
- Oliko harjoite reilu ensimmäisellä kierroksella? Entä toisella kierroksella?
- Miten harjoite voi kuvastaa yhteiskuntaa?
- Miten yhdenvertaisuus liittyy harjoitteeseen?
- Miten ihmisten välisiä eroja voidaan tasata yhteiskunnassa?
- Mitä hyötyä on siitä, että ihmiset saavat yhtä reiluja mahdollisuuksia?

2. YHDENVERTAISUUS SUOMESSA

Kesto: 20 min

Tavoite: Pohtia yhdenvertaisuuden tilaa ja haasteita Suomessa faktojen kautta.

Menetelmä: Äänestys, keskustelu.

Tarvikkeet ja tila: Diaesitys, projektori, punaisia ja vihreitä lappuja osallistujille.

Valmistele diaesitys, jossa yhdenvertaisuuteen liittyvät väittämät ja niihin liittyvät oikeat vastaukset jakautuvat järjestyksessä eri dioille. Vaihtoehtoisesti voit toteuttaa harjoitteen myös suullisesti ilman diaesitystä. Jaa jokaiselle osallistujalle punainen ja vihreä lappu. Osallistuja nostaa vihreän lapun ylös, mikäli hän ajattelee, että esitetty väite on totta. Osallistuja nostaa puolestaan punaisen lapun ylös, mikäli hän ajattelee, että se on tarua. Jokaisen äänestyksen jälkeen käydään läpi väittämään liittyvä oikea vastaus. Osallistujien pohdintaa voi tukea kysymysten avulla:

- Millaisia ajatuksia ja tunteita väite herättää?
- Oliko oikeassa vastauksessa jotain yllättävää?
- Olisiko parempi, jos vastaus olisi toinen?
- Miten Suomesta voidaan tehdä entistä yhdenvertaisempi?
- Mitkä ovat teidän mielestänne suurimpia yhdenvertaisuuden haasteita?
- Miten jokainen voi edistää yhdenvertaisuutta?
- Mistä aiheesta meidän tulisi oppia lisää?

Dia 1:

Suomessa on sallittua puhua vihamielisesti jonkun ihmisen uskonnosta.

Tarua. Vihamielinen puhuminen toisen ihmisen tai ihmisryhmän uskonnosta, ihonväristä, syntyperästä, seksuaalisesta suuntautumisesta, vammaisuudesta ja sukupuolesta on vihapuhetta. Vihapuhe on rangaistava teko rikoslaissa.

Dia 2:

Suomessa koulujen täytyy tehdä suunnitelma tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Totta. Suomen laki velvoittaa kouluja laatimaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman yhteistyössä oppilaiden kanssa. Suunnitelmissa arvioidaan, miten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat koulussa. Lisäksi koulun täytyy kertoa, millaisia toimenpiteitä se tekee, mikäli tasa-arvo ja yhdenvertaisuus eivät toteudu.

Dia 3:

Rasismi on uhka nuoren mielenterveydelle.

Totta. Rasismi tarkoittaa ajatusmallia, jossa ihmisryhmiä määritellään alempiarvoisiksi esimerkiksi ihonvärin, uskonnon, kulttuurin ja kielen perusteella. Rasismi voi näkyä esimerkiksi vihamielisinä sanoina ja stereotyyppinä. Se voi olla myös syrjiviä toimintatapoja, joiden seurauksena ihmistä kohdellaan eri tavalla työelämässä ja kouluissa. Rasismi aiheuttaa häpeää, kuulumattomuuden tunnetta, ahdistusta ja masennusta. Pahimmillaan rasismi vahingoittaa pysyvästi nuoren hyvinvointia.

Dia 4:

Suomessa samaa sukupuolta olevien ihmisten avioliitosta tuli mahdollinen vuonna 2000.

Tarua. Tasa-arvoisesta avioliitosta tuli mahdollinen 1.3.2017. Tämän jälkeen avioliitto ei ole edellyttänyt, että avioliitossa toinen osapuoli on nainen ja toinen mies. Tasa-arvoinen avioliittolaki edistää ihmisten yhdenvertaisuutta.

Dia 5:

Saamelaisilla on Suomessa kieltä ja kulttuuria koskeva itsehallinto.

Totta. Saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain mukaan saamelaiset saavat itse määrätä asioistaan kotiseutualueella ja ohjata niiden tulevaa kehitystä. Kieltä ja kulttuuria koskevasta itsehallinnosta säädetään saamelaiskäräjälaissa. Saamelaiskäräjiin eli saamelaisten omaan parlamenttiin valitaan 21 jäsentä ja neljä varajäsentä neljän vuoden välein.

Dia 6:

Ihminen voidaan jättää valitsematta työhön hänen vammaisuutensa perusteella.

Tarua. Yhdenvertaisuuslain mukaan vammaisuuteen perustuva syrjintä on kiellettyä työhön ottaessa, työnteon aikana ja työn päättyessä. Työnantajan tulee tehdä tarvittavia muutoksia, jotta vammaisen henkilö voi saada töitä, suoritua työtehtävistä ja edetä omalla työuralla. Muutoksien tekemättä jättäminen on syrjintää.

Dia 7:

Suomessa yli 50-vuotiaiden ihmisten on vaikea saada töitä.

Totta. Ikääntyvät ihmiset, noin 50-vuotiaista eteenpäin, kohtaavat ikänsä takia nuoria enemmän syrjintää työmarkkinoilla. Yli puolet 65–74-vuotiaista kokee olevansa vielä työkykyisiä, mutta vain noin 10 % tämänikäisistä ihmisistä on työelämässä. Myös vähemmistöryhmien, kuten esimerkiksi romanien, saamelaisten, maahan muuttaneiden, vammaisten, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen sekä uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien työllistyminen on valtaväestöä haastavampaa.

Lähteet:

Laki avioliittolain muuttamisesta 156/2015.

Opetushallitus (2024). Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu. [Saatavilla Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu I Opetushallitus \(oph.fi\)](#), viitattu 7.3.2024.

Punainen Risti (2024). Rasismi vaikuttaa ihmisen koko elämään. [Saatavilla Rasismi vaikuttaa ihmisen koko elämään - Punainen Risti](#), viitattu 7.3.2024.

Suomi.fi-verkkotoimitus (2022). Oikeudet ja velvollisuudet: saamelaisten itsehallinto omaan kieleen ja kulttuuriin. Saatavilla [itsehallinto - Suomi.fi](#), viitattu 7.2.2024.

THL (2023). Terve Suomi -tutkimus: Työkyky-ilmioRaportti. Saatavilla [Työkyky \(thl.fi\)](#), viitattu 7.3.2024.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2024a). Vihapuhe: mitä vihapuhe on? Saatavilla [Vihapuhe I Yhdenvertaisuusvaltuutettu](#), viitattu 7.3.2024.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2024b). Yhdenvertaisuussuunnittelu. Saatavilla [Yhdenvertaisuussuunnittelu I Yhdenvertaisuusvaltuutettu](#), viitattu 7.3.2024.

3. EMPATIAKARTTA

Huomio: Tämän harjoitteen käyttäminen vaatii erityistä harkintaa ryhmän opettajalta. Syrjinnän ja rasismien käsittely voi toisintaa niihin liittyviä traumoja ja tunnereaktioita. Harjoite edellyttää turvallisemman tilan luomista ja ilmapiiriä, jossa on mahdollista purkaa stereotyyppioita.

Kesto: 45 min

Tavoite: Auttaa eläytymään toisen ihmisen asemaan ja ymmärtämään paremmin syrjinnän syitä ja seurauksia yksilötasolla.

Menetelmä: Toiminnallinen menetelmä, keskustelu.

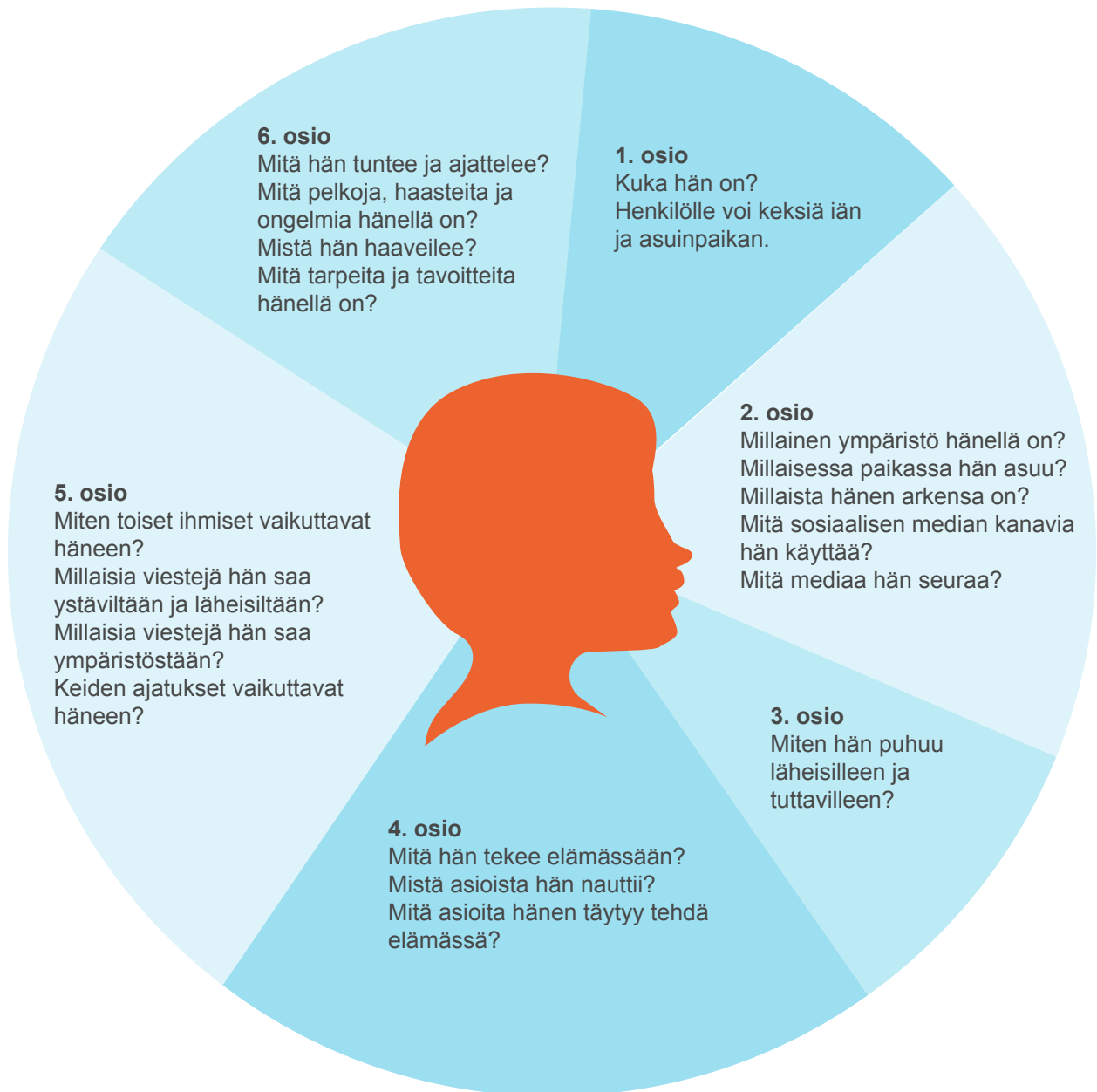
Tarvikkeet ja tila: Valmisteltu empatiakartta, paperia, tusseja.

Empatiakartta on työkalu, jonka avulla voidaan ymmärtää paremmin, miten joku toinen ihminen kokee maailman ja millaisia ajatuksia hänellä on. Kartan työstön yhteydessä on tärkeää puhua empatiasta eli kyvystä asettua toisen ihmisen asemaan. Empatiata ei tule sekoittaa sympatiaan eli siihen, että jakaa yhteisiä arvoja ja ajatuksia toisen ihmisen kanssa. Empatiata voi kokea myös niiden ihmisten kanssa, joilla ei ole samanlaista käsitystä maailmasta ja arvoista.

Valmistele aluksi empatiakartta esiteltävään muotoon seuraavalla sivulla olevan mallin mukaisesti ja esitele se ryhmälle. Jaa harjoitteessa osallistujat 2–3 hengen ryhmiin. Ohjeista jokaista ryhmää piirtämään oma empatiakartta, jonka keskelle tulee suuri pään kuva ja sen ympärille erilaiset osiot esitellyn mallin mukaan. Ryhmät voivat tutustua syrjintään ja rasismiin liittyviin uutisiin, joiden linkit löytyvät harjoitteen alaosasta. Tutustumisen jälkeen oman empatiakartan hahmoksi voi valita suoraan jonkun tarinan henkilön, keksiä oman hahmon tai yhdistellä useampaa tarinan henkilöä. Ideana on, että osa ryhmistä tekee empatiakartan syrjinnän kohteesta, osa syrjintää tekevästä henkilöstä ja osa sivustaseuraajasta. Kun oma tarina tai hahmo on valittu, kartta täytetään numerojärjestyksessä oheisen mallin mukaan esimerkiksi muistilappujen avulla.

Empatiakartan täyttämisen jälkeen kartat asetetaan nähtäville siten, että niitä on helppo vertailla. Tämän jälkeen harjoite puretaan yhteisellä keskustelulla:

- Millaista oli yrittää keksiä, miltä toisesta ihmisestä tuntuu tai mitä hän ajattelee?
- Oliko joku hahmoista erityisen helppo tai vaikea?
- Tuntuuko tehtävän jälkeen, että toista ihmistä on helpompi ymmärtää?
- Millaisia oivalluksia ja pohdintoja tehtävä aiheutti?
- Miksi syrjintä on suuri yhteiskunnallinen ongelma?
- Miten rasistinen ja syrjivä käytös saadaan muuttumaan?

Kokemuksia syrjinnästä ja rasismista:

Yle: [Rasismien kokemuksia Suomessa](#)

Yle: [Rasistiset vihaviestit Chloe Kimin elämässä](#)

Yle: [Finnair esti vammaisen tytön pääsyn lennolle](#)

Diakonissalaitos: [Tutkimus avaa romaninaisten kokemuksia moniperusteisesta syrjinnästä \(hdl.fi\)](#)

Oikeusministeriö: [”Kukaan ei synny vihaamaan”](#): Nuorten dialogit rasismista ja syrjinnästä ([valtioneuvosto.fi](#)), sivulta 14 alkaen

4. TEFLON-TESTI ETUOIKEUKSISTA

Kesto: 30 min

Tavoite: Auttaa hahmottamaan omaa yhteiskunnallista asemaa ja etuoikeuksia.

Menetelmä: Väittämät, keskustelu.

Tarvikkeet ja tila: Paperia, kyniä.

Teflon-testin ideana on havainnollistaa etuoikeuksia ja yhteiskunnan valta-asetelmia. Testin nimi tulee teflon-pinnasta, joka hylkii syrjinnän ja epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. Testissä osallistujat saavat pisteitä sen mukaan, samaistuvatko he väittämien havainnollistamiin kokemuksiin. Mitä vähemmän osallistuja saa pisteitä, sitä liukkaampi teflon-pinta ja etuoikeutetumpi asema hänellä on yhteiskunnassa. Etuoikeutetussa asemassa olevat ihmiset kohtaavat epätodennäköisemmin syrjintää ja vihapuhetta. Ympäriällä tapahtuvaa syrjintää on myös vaikeampi havaita, mikäli sitä ei joudu kohtaamaan omassa elämässä.

Aloita harjoite jakamalla jokaiselle osallistujalle kynä ja paperi. Aseta testin pisteytys nähtäväksi esimerkiksi projektorin kautta. Ohjeista osallistujia laskemaan väittämiin perustuvia pisteitä omalle paperilleen sen mukaan, millä tavoin he samaistuvat väittämään liittyvään kokemukseen. Pisteitä ei tarvitse näyttää tai jakaa kenellekään muulle. Kaikki väittämät eivät kuvasta lain mukaista syrjintää, mutta ne voivat aiheuttaa epäoikeudenmukaisuuden ja epätasa-arvon kokemuksia.

Pisteytys: Usein = 3 pistettä, joskus = 2 pistettä, harvoin = 1 piste, ei koskaan = 0 pistettä.

Väittämät:

1. Mennessäsi uuteen rakennukseen, sinun on täytynyt miettiä, onko rakennuksessa kynnystä tai rappusia.
2. Matkustaminen on ollut sinulle haastavaa, koska sinulla ei ole Suomen tai jonkun EU-maan passia.
3. Opinto-ohjaaja tai joku muu aikuinen on kyseenalaistanut sinun ammatinvalintaasi tai opintosuunnitelmaasi taustasi takia.
4. Katsoessasi elokuvaa, sinun on täytynyt miettiä, ovatko tekstitykset saatavilla.
5. Olet joutunut miettimään, vaikuttaako nimesi mahdollisuuteesi saada töitä.
6. Olet joutunut miettimään, mitä julkista vessaa voit käyttää sukupuolesi takia.
7. Sinulta on kysytty, mistä olet oikeasti kotoisin.
8. Sinulle on joskus naurettu ulkonäkösi, kuten painosi takia.
9. Olet joutunut jäämään kotiin koulusta kuukautisten takia.
10. Seksuaalista suuntautumistasi tai sukupuoltasi on kommentoitu halventavasti.
11. Sinulla on ollut haasteita ostaa laastareita tai meikkivoidetta, jotka ovat samanvärisiä kuin ihosi.
12. Uskontoasi ja kulttuuriasi ei ole arvostettu suomalaisessa koulussa.
13. Viettämasi juhlapyhät eivät ole olleet automaattisesti vapaapäiviä koulusta.
14. Muille näkymättömät haasteet ovat vaikuttaneet mahdollisuuteesi menestyä koulussa. Esimerkiksi lukihäiriö, mielenterveyshaasteet tai sairaudet, jotka eivät näy ulospäin.
15. Olet joutunut miettimään, miten perheesi rahat riittävät elämiseen.
16. Olet joutunut tulkkaamaan virallisia dokumentteja vanhemmillesi.
17. Taitojasi on kyseenalaistettu taustasi takia.
18. Sinun on ollut haastavaa vaikuttaa sinua koskevaan päätökseen ikäsi takia.
19. Sinun on ollut haastavaa osallistua liikuntatunnille vamman takia.

Väittämien jälkeen pisteet lasketaan yhteen. Jos otat testiin mukaan kaikki väittämät, suurin mahdollinen pistemäärä on 57 pistettä. Pisteet jakautuvat ryhmässä yleensä 0–57 välille. Osallistujan pistemäärä kertoo, kuinka todennäköisesti hän kohtaa syrjintää, rasismia ja yhteiskunnan epätasa-arvoa. Pisteiden määrän sijaan harjoite on hyvä purkaa keskustelulla siitä, miltä testin tekeminen tuntui ja mitä ajatuksia se herätti.

Purkukysymyksiä:

- Mitä ajatuksia testi herätti?
- Mitä ilmiöitä testi havainnollistaa?
- Opitko jotain uutta etuoikeuksista?
- Mitä voisit tehdä, jotta syrjintää ei tapahtuisi koulussa?

Huomio: Pisteiden vertailu ja kertominen ääneen saattaa aiheuttaa ikävän tilanteen, jossa ihmiset kokevat olevansa eriarvoisia. Harjoite suositellaan tehtävän anonymisti, jotta jokainen voi reflektoida itsenäisesti omaa yhteiskunnallista asemaansa.

Työskentelyn alkuperäinen idea: Louisa Andersson 2004.

Mitä ovat etuoikeudet?

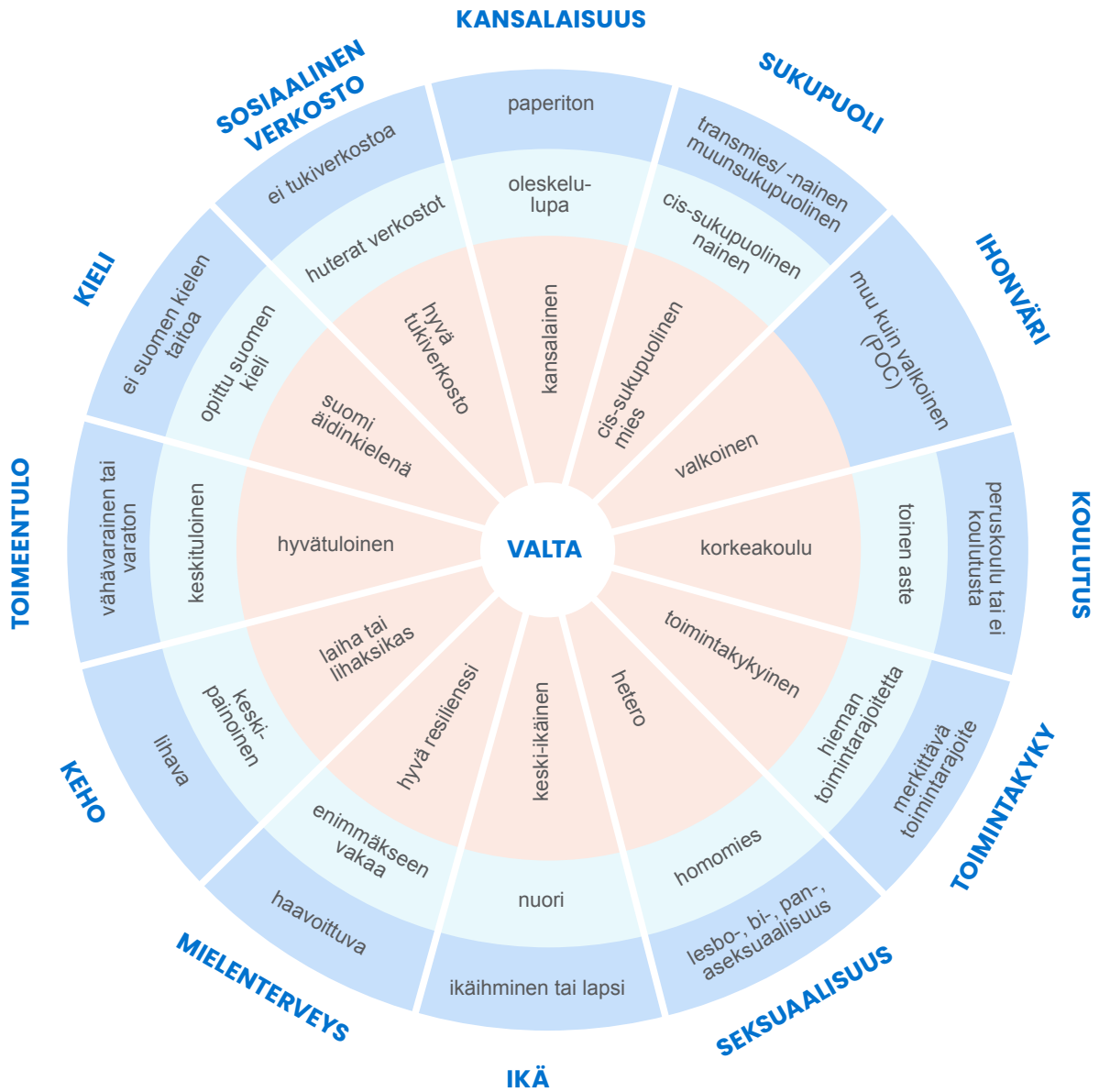
Etuoikeus tarkoittaa, että ihminen sopii yhteisön normeihin. Etuoikeudet tuovat mukanaan valtaa, sillä etuoikeutettuja ihmisiä kuunnellaan ja kunnioitetaan yhteiskunnassa. Samalla etuoikeudet suojaavat ihmistä syrjinnältä. Vihapuhe, rasismi ja syrjintä kohdistuvat useimmiten niihin, jotka poikkeavat normista. Etuoikeutetun ihmisen vastuuna on tehdä tilaa myös niille ihmisille, jotka eivät ole etuoikeutettuja.

Etuoikeuteen vaikuttavat esimerkiksi:

- vamma
- seksuaalinen suuntautuminen
- sukupuoli
- sosioekonominen tausta
- koulutustausta
- ihonväri
- psyykinen toimintakyky
- sosiaalinen toimintakyky
- kansalaisuus
- fyysinen toimintakyky.

Etuoikeuskehä havainnollistaa, millaiset erilaiset tekijät vaikuttavat samanaikaisesti ihmisen yhteiskunnalliseen valta-asemaan. Mitä useammassa osiossa ihminen on lähellä kehän keskustaa, sitä enemmän hänellä on valtaa ja etuoikeuksia.

Vinkki: Voit tarkastella etuoikeuskehää yhdessä oppilaiden kanssa ja herätellä keskustelua, miten ja miksi esimerkiksi koulutus, ihonväri ja muut ominaisuudet vaikuttavat ihmisen asemaan yhteiskunnassa.

Lähde: Kirstinä, A. 2022. Sivistyspedagogiikan aarrearkku aktiivisten kansalaisten kasvattajille. Teoksessa Tapio & Wevelsiep (toim.) Kansalaiset, toimikaa! Kansalaistoiminta 2020-luvulla. Kansalaisfoorumi.

5. KESKUSTELUTEHTÄVÄ: NUORET YHDENVERTAISUUDEN EDISTÄJINÄ JA VAIKUTTAJINA

Kesto: 30 min

Tavoite: Rohkaista osallistujia pohtimaan, miten he itse voivat edistää yhdenvertaisuutta ja kaikille mukavaa ilmapiiriä, puuttua syrjintään ja purkaa ennakkoluuloja. Kannustaa perustelevaan omiin näkemyksiin.

Menetelmä: Pienryhmäkeskustelu.

Tarvikkeet ja tila: Keskustelukysymykset paperilla pienryhmille tai projektorin kautta

Tehtävässä keskustellaan annetuista tilanteista ja pohdintakysymyksistä 3–4 hengen pienryhmissä. Ohjeista ryhmiä kokoontumaan pienen etäisyyden päähän toisistaan, jotta niiden on helpompaa keskittyä oman ryhmän keskusteluun. Jaa jokaiselle ryhmälle keskustelukysymykset paperilla tai näytä ne projektorin kautta. Kaikkia tilanteita ja kysymyksiä ei tarvitse ehtiä käydä läpi annetussa ajassa. Muistuta ryhmiä huomioimaan, että kaikille osallistujille tulee jäädä puhetilaa ja -aikaa.

Pienryhmäkeskustelulle on hyvä varata 25 minuuttia ja yhteiselle purkukeskustelulle 5 minuuttia aikaa.

Keskustelutehtävät ryhmille:

- Kouluunne tulee uusi oppilas. Keksikää kolme tapaa toivottaa hänet tervetulleeksi uuteen kouluun.
- Huomaat, että ystävälläsi on joihinkin ihmisryhmiin liittyviä negatiivisia ennakkoluuloja. Mikä on mielestäsi paras tapa toimia? Perustelkaa vastauksenne.
 - » Laitan välit poikki ystävään.
 - » Keskustelen asiasta ystäväni kanssa.
 - » Hyväksyn ystäväni ajatukset, sillä mielipideasioista ei voi kiistellä.
 - » Kerron ystävälle asiaan liittyvää tietoa ja faktoja, jotta hän ymmärtäisi asian useammasta näkökulmasta.
 - » En sano mitään, jotta ystäväni ei suutu minulle.
- Näette sosiaalisessa mediassa syrjiviä kommentteja. Miten voitte auttaa ihmistä, jota syrjitään? Keksikää kolme tapaa.
- Onko syrjintään mielestänne helppoa vai vaikeaa puuttua? Perustelkaa mielipiteenne.
- Mitkä ovat mielestänne toimivimpia keinoja edistää yhdenvertaisuuden toteutumista Suomessa ja kaikkialla maailmassa? Perustelkaa mielipiteenne.
 - » Keskustelun herättäminen sosiaalisessa mediassa.
 - » Syrjinnäksi kohteeksi joutuneiden ihmisten ja ihmisryhmien oikeuksien puolustaminen mm. sosiaalisessa mediassa ja muussa julkisessa keskustelussa.
 - » Äänestäminen vaaleissa.
 - » Päättäjiin, esimerkiksi kunnanvaltuutettuihin, kansanedustajiin ja ministereihin, vaikuttaminen, jotta he tekisivät kaikkien ihmisten yhdenvertaisuutta vahvistavia päätöksiä.
 - » Lahjoittaminen kehitysyhteistyötä tekeville järjestöille.
 - » Mielenosoitukset ja muut julkiset tapahtumat, joissa teemana yhdenvertaisuuden puolustaminen ja syrjinnän vastustaminen.
 - » Joku muu, mikä?

Pienryhmäosuuden jälkeen on tärkeää käydä lyhyt yhteinen purkukeskustelu, jonka tarkoituksena on kohdistaa ajatukset siihen, että yhdenvertaisuuden edistäminen on meidän kaikkien tehtävä.

Esimerkkejä purkukysymyksistä:

- Millaisilla konkreettisilla teoilla mielestänne voidaan varmistaa, että kaikilla on koulussa hyvä ja turvallinen olla ja ketään ei syrjitä?
- Minkä konkreettisen teon voisimme yhdessä tehdä maailmanlaajuisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi?

Vinkki: Opettajan tehtävänä on huolehtia luokan turvallisesta ilmapiiristä pienryhmäkeskustelujen ja yhteisen jatkokeskustelun aikana. Osallistujille itsenäinen ryhmäkeskustelutilanne antaa mahdollisuuden harjoitella tasavertaista puhetilaa käyttöä ja ottaa vastuuta toisten huomioimisesta ilman opettajan jatkuvaa ohjausta.

6. TASA-ARVOISEEN TULEVAISUUTEEN VAIKUTTAMINEN

Kesto: 45–90 min

Tavoite: Pohtia erilaisia tulevaisuuden näkymiä. Aktivoida keskustelua siitä, miten tulevaisuuteen voi vaikuttaa.

Menetelmä: Pienryhmätyöskentely ja yhteinen opetuskeskustelu.

Tarvikkeet: Fläppipaperia, muistilappuja, kyniä.

Valmistele mallin mukainen ruudukko fläppipaperille ennen harjoitteen toteuttamista. Harjoitteen alussa kerro osallistujille, että tässä työskentelyssä pohditaan, miltä tulevaisuus näyttää ja miten siihen voi vaikuttaa. Meillä kaikilla on mielikuvia siitä, mikä nykyhetkessä ja tulevaisuudessa on todennäköistä, mahdollista, toivottavaa ja ei-toivottavaa. Tämän työskentelyn teemana on tasa-arvo ja yhdenvertaisuus.

Osa 1: Itsenäinen pohdinta (5 min)

Ohjeista osallistujia kuvittelemaan maailma viiden vuoden kuluttua. Jokainen osallistuja miettii itsekseen, millaisia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä asioita ja ilmiöitä silloin on meneillään. Itsenäisen pohdinnan jälkeen pyydä jokaista osallistujaa kirjoittamaan erillisille muistilapuille vähintään kaksi väittämää siitä, mitä he arvelevat tapahtuvan viiden vuoden kuluttua. Väittämien tulee olla yksinkertaisia ja selkeitä. Ne voivat koskea omaa lähiympäristöä (paikalliset asiat), Suomea (valtakunnalliset asiat), jotakin maata, maanosaa tai koko maailmaa (kansainväliset asiat).

Osa 2: Väittämien ryhmittely (15 min)

Pyydä jokaista osallistujaa lukemaan ääneen ensimmäinen väittämä. Keskustelkaa väittämästä yhdessä ja päättäkää äänestämällä, mihin fläppitaulun ruutuun se kuuluu asteikolla todennäköistä, toivottavaa, epätodennäköistä ja ei-toivottavaa. Siirtäkää väittämä enemmistön määräämään ruutuun. Kun kaikki osallistujat ovat lukeneet ensimmäisen väittämänsä, käydään läpi toiset väittämät. Näin kaikki laput saadaan sijoitettua johonkin ruutuun.

Osa 3: Todennäköisyyksien pohdinta (15 min)

Asettakaa ruuduissa todennäköistä/toivottavaa ja epätodennäköistä/ei-toivottavaa olevat muistilaput sivuun. Niitä ei tarvitse käsitellä, sillä todennäköiset ja toivottavat asiat toteutuvat luultavasti ilman meidän apuamme?. Epätodennäköiset ja ei-toivottavat asiat tulevat puolestaan tuskin tapahtumaan.

Kahden muun ruudun muistilaput tarjoavat kiinnostavia ilmiöitä. Toivottava, mutta epätodennäköinen, ei tapahdu ilman toimintaamme.. Ei-toivottava, mutta todennäköinen tapahtuu, jos emme yhdessä estä sitä.

Tutkikaa väitteitä yhdessä ja päättäkää, mitkä ovat tällä hetkellä ryhmällemme tärkeimpiä. Ottakaa yksi tai kaksi ilmiötä käsiteltäväksi. Tärkeintä on saada jokin väite pohdittua kunnolla!

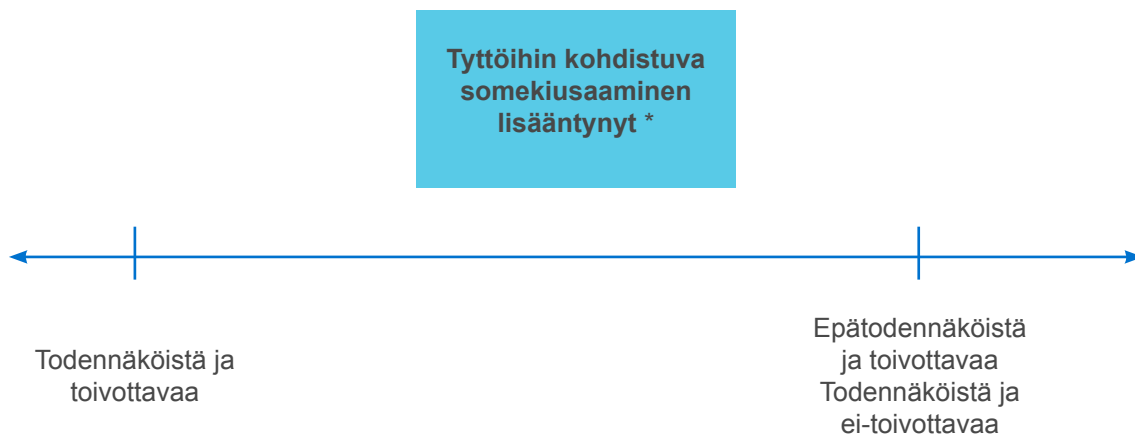
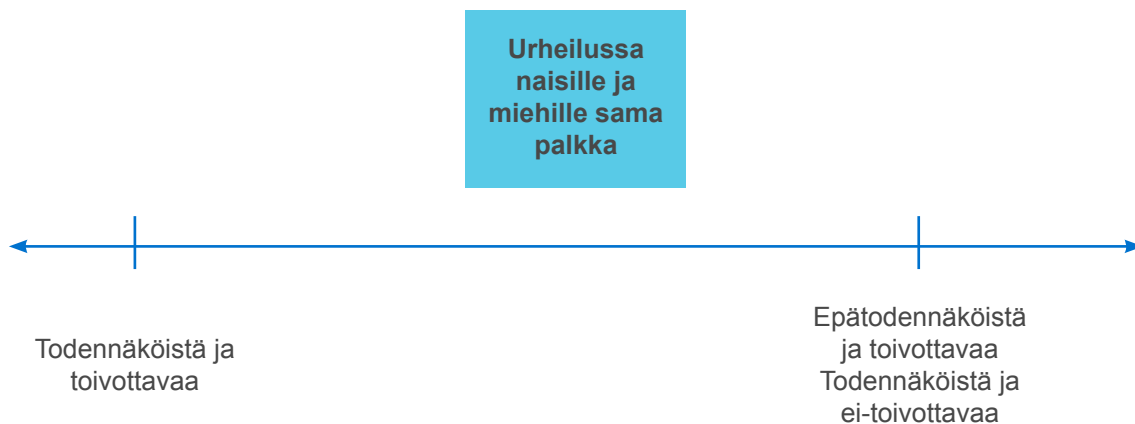
Osa 4: Tulevaisuuteen vaikuttaminen (15 min)

Jaa ryhmä seuraavaksi pareihin tai pienryhmiin. Ryhmät keskustelevat yhdessä kysymyksistä:

- Mitä seuraavan viiden vuoden aikana pitäisi tapahtua, jotta todennäköiset ja ei-toivottavat tapahtumat saataisiin siirrettyä epätodennäköistä ja ei-toivottavaa-ruutuun eli saataisiin vähennettyä ei-toivottavia tapahtumia?
- Mitä seuraavan viiden vuoden aikana pitäisi tapahtua, jotta epätodennäköiset ja toivottavat tapahtumat saataisiin siirrettyä todennäköistä ja toivottavaa -ruutuun eli saataisiin lisättyä toivottavia tapahtumia?
- Keksikää konkreettisia toimenpiteitä, joilla voidaan edistää toivomaanne kehityskulkua (1–3 toimenpidettä / ryhmä tai pari).

Piirrä lappujen viereen nuoli, joka osoittaa toivottua lappujen suuntaa. Pyydä keskustelun lopuksi ryhmän edustajaa kirjoittamaan keksimänsä toimenpiteet selkeällä käsialalla fläppipaperille nuolen lähelle.

Esimerkki:

* rangaistuksia kiusaajille

* somealustoille lisää valvontaa

* älä kiusaa-kampanja

Osa 5: Loppupohdinta (10 min)

Keskustelkaa harjoitteen lopuksi ryhmässä:

- Mitä ajatuksia ja tunteita työskentely herätti?
- Kenellä on valta vaikuttaa näihin asioihin?
- Mihin voitte itse vaikuttaa? Millä tavalla?

Harjoitteen vinkit:

Vinkki 1: Jos harjoitteeseen on varattu kaksi oppituntia, voitte jatkaa toisella tunnilla ratkaisujen pohdintaa jatkokysymysten avulla. Muista säilyttää tai dokumentoida ensimmäisen tunnin muistilaput ja fläppitaulut!

Jatkokysymyksiä:

- Mitä ajatuksia viime tunnin työskentely herätti?
- Millaista tukea tarvitaan, että ideoidut toimenpiteet voisivat toteutua?
- Mikä lisää onnistumista?
- Millaista vastustusta toimenpiteet saattavat kohdata?
- Miten vastustusta voidaan vähentää?
- Mikä on seuraava vaihe, jotta pääsisitte asetettuun tavoitteeseen? Kehitelkää tätä yksityiskohtaisesti. Voitte esimerkiksi suunnitella pienryhmissä:
 - » Mitä tehdään?
 - » Milloin se tapahtuu?
 - » Kuka vastaa ja mistä?
 - » Mistä tiedämme, että onnistuimme?

Vinkki 2: Jos ryhmä on tottunut työskentelemään yhdessä, voit toteuttaa tunnin kokonaisuudessaan pienryhmissä. Silloin jokaisella ryhmällä on hyvä olla käytettävissään oma fläppipaperi. Pienryhmän etu on, että osallistujat saavat enemmän aikaa mielipiteidensä jakamiseen. Ryhmän täytyy kuitenkin osata organisoitua niin, että jokainen saa oman puheenvuoron ja keskustelu pysyy aiheessa.

Vinkki 3: Jos tunnin kesto on 45 minuuttia tai ryhmän ohjeistaminen vie enemmän aikaa, harjoite on järkevä toteuttaa yhdellä väittämällä. Näin saat lyhennettyä harjoitteen seuraavaa osiota.

Työskentelyn alkuperäinen idea: MOD-(Moninaisuus-Oivallus-Dialogi) ohjaajan työkalupakki, 2003.

LIITTEET

LIITE 1: VIHAPUHE ESTÄÄ YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMISEN

MITÄ VIHAPUHE ON? MITÄ TEHDÄ, JOS KOHTAA VIHAPUHETTA? VIHAPUHETTA VAI EI?

Vihapuhe...

- kohdistuu henkilöön usein ryhmän edustajana
- on usein loukkauksia ja solvauksia
- voi olla väärin tietojen tai huhujen levittämistä vihapuheen kohteesta
- voi olla myös rauhallisesti argumentoitua
- on pelottavaa ja uhkaavaa
- luo jostain ryhmästä stereotyyppisen ja halventavan kuvan
- ylläpitää yhteiskunnan syrjiviä valtarakenteita
- pyrkii hiljentämään kohteensa
- rakentaa kuvaa meistä ja heistä
- uhkaa kohteen ihmisarvoa ja ihmisoikeuksia
- voi olla rikos
- on eri asia kuin vihainen puhe
- on väärin, eikä sitä tule hyväksyä.

Vihapuhetta ei ole...

- ihmisten välinen riita tai konflikti
- arvostelu tai kritiikki
- erimielisyydet.

MITÄ TEHDÄ, JOS JOUDUT VIHAPUHEEN KOHTEEKSI?

- Kerro aikuiselle, johon luotat: vanhemmalle, opettajalle tai koulupsykologille tai -kuraattorille.
- Ota kuvakaappaus vihapuheesta, jotta sinulla on todistusaineistoa.
- Ilmianna vihapuhe nettipalvelun ylläpitoon ja poliisin nettivinkkipalveluun.

Muista: Vihapuhe on väärin, eikä sinun tarvitse kestää sitä.

MITÄ TEHDÄ, JOS NÄET TOISEN JOUTUVAN VIHAPUHEEN KOHTEEKSI?

- Älä levitä vihapuhetta, vaikka sitä väitettäisiin vitsiksi.
- Osoita tai tarjoa tukea vihapuheen kohteelle.
- Kerro aikuiselle, johon luotat.
- Ilmianna vihapuhe nettipalvelun ylläpitoon ja poliisin nettivinkkipalveluun.

Muista: Oma turvallisuus on tärkeää. Toimi aina niin, että sinulla on turvallinen olo.

LIITE 2: SANASTO

Aktivismi = Aktiivista poliittista toimintaa, jonka avulla halutaan muuttaa yhteiskuntaa tai maailmaa. Esimerkiksi mielenosoitukset ja vetoomukset.

Antirasismi = Aktiivista ja tietoista toimintaa kaikkia rasismien muotoja vastaan. Antirasistinen toiminta vähentää rasismia, syrjintää ja kielteisiä ennakkoluuloja.

Ennakkoluulo = Oletus, joka luodaan ihmisestä ilman tietoa. Ennakkoluulot kohdistuvat usein ihmisryhmiin, kuten vähemmistöihin.

Eriarvoisuus = Ihmisiä ei kohdella yhtä arvokkaina. Heillä ei ole samat oikeudet ja mahdollisuudet.

Rasismi = Rasismi on ajattelumalli, jonka mukaan ihmiset ovat eriarvoisia etnisen taustan tai ihonvärinsä takia. Rasismi voi näyttäytyä esimerkiksi yksilöiden ja ryhmien välisenä tahallisenä ja tietoisena tekona, tai tahattomana ennakkoluuloihin ja pelkoihin perustuvana käytöksenä. Rasismi voi näyttäytyä myös rakenteissa, kuten työelämässä, koulutuksessa ja palveluissa syrjivinä toimintatapoina. Rasismi ei kohdistu valkoisiin ihmisiin. Kun puhutaan muulla perusteella tapahtuvasta epätasa-arvoistavasta toiminnasta, sitä kutsutaan syrjinnäksi – kuten ikäsyrjintä.

Tasa-arvolaki = Laki, jonka tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää sukupuolten tasa-arvoa. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä.

Vaikuttaminen = Toimintaa, jolla yritetään muuttaa jotakin asiaa esimerkiksi omassa elämässä, kaupungissa tai valtiossa.

Vihapuhe = Vihapuhe on loukkaavaa ja toisen ihmisarvoa halventavaa viestintää, joka kohdistuu johonkin henkilöön tai ihmisryhmään. Vihapuhe rajoittaa uhrin oikeutta tulla kuulluksi ja nähdäksi omana itsenään. Vihapuhe pyrkii antamaan stereotyyppisen ja alentavan kuvan kohteestaan ja uhkaa kohteensa ihmisarvoa ja ihmisoikeuksia.

Syrjivä kiusaaminen = Kiusaamista, jonka taustalla on joku henkilöön liittyvä syy. Syy voi olla esimerkiksi ihonväri, kieli, ikä, mielipide tai sukupuoli.

Syrjintä = Henkilöä kohdellaan muita huonommin jonkin henkilökohtaisen ominaisuuden takia.

Stereotypia = Ihmiseen tai ihmisryhmään liitetty mielikuva tai oletus, jonka kautta heitä määritellään. Stereotypia ei perustu faktaan.

Yhdenvertaisuus = Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia heidän iästään, etnisestä tai kansallisesta identiteetistään, kielestään, uskonnostaan, vammastaan ja seksuaalisesta suuntautumisestaan riippumatta.

Yhdenvertaisuuslaki = Laki, jonka tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää. Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet mennä kouluun ja kehittää itseään, saada palveluita ja edetä työllä.

GLOBAALIKOULU

Lisää tapoja tukea nuorten vaikutusmahdollisuuksia löydät Nuorten timantin videotallenteelta. Tallenne löytyy osoitteesta plan.fi/nuortentimanti.

Tuettu Suomen
kehitysyhteistyövaroin

Plan International Suomi, Teollisuuskatu 13, 00510 Helsinki
Puhelinvaihte: (09) 6869 800 | Lahjoittajapalvelu: (09) 6869 8030 | Sähköposti: info@plan.fi | plan.fi

[@plansuomi](https://www.instagram.com/plansuomi)